

31 Mart Vakasının Kötü Bir Hatırası: İrtica

A Bad Memory of the March 31
Incident: Irtica

Şevki ADEM

Doç. Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi

Özet

31 Mart Vakası olarak tarihe geçen ayaklanmanın üzerinden 100'den fazla yıl geçmesine rağmen nedenleri konusunda tarihçiler arasında hâlâ çok keskin bir ayrım bulunmaktadır. Bediüzzaman, ayaklanma öncesi süreçte İstanbul'da ve ayaklanma öncesi yaşanan olayların tam da içinde bulunan bir âlimdir. Bu vaka sonrası Divan-ı Harb'e çıkarılmış ve orada yaptığı savunma sonrası mahkeme tarafından suçsuz bulunarak beraat etmiştir. Mahkeme safahatından da kullanılan irtica terimi, 31 Mart vakası ile din-dar insanlara takılmış bir kulp olarak Türk siyasi tarihine o günlerde gir-miş ve daha sonraki süreçleri önemli ölçülerde etkilemiştir. Bu çalışmada, Bediüzzaman'a göre irticanın o günlerde nasıl ortaya çıktığı ve bunu ortaya atanların ne amaçladığı açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İrtica, 31 Mart Olayı, Meşrutiyet, Şeriat

Abstract

Although more than 100 years have passed since the uprising, which went down in history as the 31 March Incident, there is still a very sharp distinction among historians as to its causes. Bediuzzaman is a scholar who was in Istanbul during the pre-uprising period and who was precisely involved in the events before the uprising. After this case, he was taken to the Court of War (Divan-ı Harb) and after his defense there; he was found innocent by the court and acquitted. Although what Bediuzzaman describes there is his own ideas, it is an objective document to understand those days, as he was acquitted by the court. The term irtica entered the Turkish political history as a handle attached to religious people with the 31 March incident and affected the subsequent processes to a great extent. It is a claim made at a time when the truths were reversed so that sins were replaced by good deeds, and that had no truth other than lies. This study, it is explained how irtica emerged in those days according to Bediuzzaman and what the people who put it forward aimed.

Keywords: 31 March Incident, Bediuzzaman

Giriş

31 Mart vakası, ikinci defa ilan edilen meşrutiyetin ilk yıllarında meşrutiyetin başına gelen belki de en talihsiz olaydır. Nedenleri, etkileri ve rol alan kişilerin analizi günümüze kadar devam eden ve bir türlü kemale erdiremediğimiz demokrasi yolculuğumuzu anlamamıza yardımcı olacaktır.

31 Mart hadisesi kısaca, meşrutiyeti korumak için Selanik'ten İstanbul'a getirilen ve Nigehban-ı Hürriyet (Meşrutiyetin Bekçileri) denilen askeri birlikteki 4. Avcı taburunun alt düzey askerlerinin 13 Nisan 1909'da ayaklanması ile başlamıştır. Daha sonra farklı birliklerden askerlerin ve ulema ve ilmiye sınıfı dahil çeşitli sınıftan kişilerin katılmasıyla büyümüştür. Olay Selanik'e "meşrutiyet mahvoldu" diye rapor edilmiş ve yine Selanik'ten yola çıkan hareket ordusu tarafından bastırılmış, ardından bu bahaneyle meşru hükümet ve sultan görevden el çektirilmiştir ⁽¹⁾.

Araştırmacıların analiz ve yorumları incelendiğinde olayın nedeni ile ilgili ortak bir kanaat mevcut değildir. Kimilerine göre irticai bir hareket, kimilerine göre İttihat ve Terakki uygulamalarına karşı bir hareketti.

31 Mart'ta Bediüzzaman Said Nursî

Bediüzzaman, Meşrutiyet öncesi İstanbul'a gelmiş, Abdulhamit istibdadını tatmış, Meşrutiyetin ilanında İttihat ve Terakkicilerle birlikte hareket etmiş, meydanlarda ve kapalı alanlarda hürriyetin ateşli bir savunucusu olmuş, birçok gazetede makaleler neşretmiştir. 31 Mart Vakası ortaya çıktığında ise içinde kendisini olayların bulmuş, tanıdıklarına olaylara karışmamaları yönünde telkinlerde bulunmuş, isyan eden taburları isyandan vazgeçirmek için askerlerle bizzat görüşerek nutuklar irad etmiştir. Bediüzzaman'ın bir kısım makalelerini neşrettiği Volkan gazetesinin sahibi, 31 Mart Vakası nedeniyle Divanı Harb-i Örfî mahkemesince suçlu bulunmuş ve idam edilmiştir. Bediüzzaman'ın da dahil olduğu, gazetenin bazı yazarları da bu olayda etkileri olduğu ithamıyla bu mahkemede yargılanmış, Bediüzzaman beraat etmiş ve aynı zamanda, yaptığı savunma ile bazı masumları ve dostlarını da kurtarmıştır.

Tarihi olayları anlamada olayı yaşayanların hatıraları, tespit ve yorumları önemli deliller arasında olmalıdır. Said Nursî, 31 Mart Vakası öncesi çalkantılı İstanbul hayatını, gerek gazetelerde yazdıkları ile gerekse aktif bir âlim olması nedeniyle toplumun çeşitli kesimleriyle kurduğu ilişkiler sebebiyle bizzat yaşamıştır. Bu nedenle onun bu konuda söyleyecek sözleri olmalıydı. Bediüzzaman mahkeme savunmasını "ehl-i asrı tarih nazarında cehil ve cünundan ve hakikati evham ve şüpheden kurtarmak" fikriyle Divan-ı Harb-i Örfî adıyla neşretti. Bu eserin 31 Mart Vakası'nın anlaşılmasında çok önemli bir kaynak olduğunu düşünüyorum ⁽²⁾.

Sunulan bu çalışmada, 31 Mart Hadisesi ile Türk siyasi tarihine giren irtica kavramının nasıl ortaya çıktığı ve bu isyan hareketindeki yerinin ne olduğu hususu Divan-ı Harb-i Örfî adlı eser dikkate alınarak incelenmiştir.

*Bediüzzaman,
Meşrutiyet öncesi
İstanbul'a gelmiş,
Abdulhamit
istibdadını tatmış,
Meşrutiyetin
ilanında İttihat
ve Terakkicilerle
birlikte
hareket etmiş,
meydanlarda ve
kapalı alanlarda
hürriyetin ateşli
bir savunucusu
olmuş.*

Selanik'te
yayınlanan
Zaman ve Asır
gazetelerinin bu
konuyu sık sık
gündeme getirdiği
ve meşrutiyeti
şeriatla izah
edenleri Kör
Ali'ye benzettiği
yazılmıştır.

İrtica Kavramı ve 31 Mart Hadisesi

31 Mart hadisesi ile ilgili ilk yorumlarda bu olayın irticai bir kalkışma olduğu çoğunlukla ifade edilmektedir. Türk siyasi tarihine 'irtica' kavramı bu olayla girmiş ve günümüze kadar da ülke siyasetinde çok büyük etkileri olmuştur. Yaklaşık yüz sene sonra yazılan bir makalede dahi "Osmanlı tarihinin meşhur ve koyu bir irtica hareketi olan 31 Mart Olayı" şeklinde tanımlanmıştır. Bu tavır mahkeme kurulu tarafından da kabul görmüş ki, mahkemenin yargıladığı herkese ilk sorduğu soru "Sen de şeriatı istemişsin?" olmuştur.

31 Mart Hadisesi'ni irticai hareket olarak gören neşriyatların çoğunda 'Kör Ali olayı' olarak ifade edilen bir hareket örnek olarak gösterilmektedir. Meşrutiyetin ilanını takiben, birçok ulama meşrutiyetin şeriate muhalif olmadığını ve dine uygunluğunu izah etmiştir. Fakat, yeni yönetim tarzının dine aykırı olduğunu ifade eden "cahil, mutaassıp, dinde hassas, muhakeme-i akliyyede noksan" bazı insanlar da çıkmıştır (3). Kör Ali namında bir müezzinin "Şeriat elden gidiyor!" diye etrafına topladığı 50-60 kişi ile sokağa çıkması ve Yıldız Sarayı'na kadar yürümesi, dindar insanları potansiyel tehlike gören grupların elinde önemli bir malzeme olmuştur. Bu vaka bahane tutularak "Hoca", "dindar insan", "şeriat isteriz", "isyan", "meşrutiyet karşıtlığı" ve "âlim" kelimeleri beraber kullanılarak sanki tüm dindar insanlar ve hoca taifesi potansiyel tehlike imiş imajı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Üstad bu durumu "bir âlim-i zîtehevvür ki, sıfat-ı ilim kendini fesat ve fenalıktan men etmişken, daima onun sıfat-ı tehevvüründen vücuda gelen fesat ve fenalığın zikri vaktinde onu âlimlikle yâd etmek ve sıfat-ı ilme ilişmek, nasıl ilme husumet ve adaveti ima eder" tespitiyle belirtmiştir (4). Selanik'te yayınlanan Zaman ve Asır gazetelerinin bu konuyu sık sık gündeme getirdiği ve meşrutiyeti şeriatla izah edenleri Kör Ali'ye benzettiği yazılmıştır. İstanbul'da esnaftan birinin hatası nedeniyle ülkedeki bütün esnafı mahkum etmek veya potansiyel suçlu olarak sunmak ne kadar yanlış ise bir kişi veya grubun hatasıyla tüm dindarlara suçlu damgası yapıştırmak ondan bin derece daha yanlıştır.

31 Mart olayında sokaklara çıkanlar "şeriat isteriz" lafzını dillendirmişlerdir. Bu cümle kullandıkları ile aynı olması, ihtilali bastırınların ellerinde mahkemede önemli bir suçlama aracı olmuştur... Oysa Üstada göre bu hadisenin birçok nedeni vardır ve taleplerin hepsi şeriat isteriz lafzı altında toplanmıştır. Fakat bu mübarek isim daha sonraları dindar insanlara bir külp olarak takılarak suçlu göstermenin en bilinen aracı olmuştur.

Bediüzzaman'a göre anarşi ortamının olduğu, dâhil ve hariç müddeilerin parmak vurmasına müsait karanlık bir zeminde, şeriatın telaffuz edilmesi ve onun ön planda tutulması çıkabilecek fitneleri bastırmış, o müthiş fırtınanın "mu'cize-i Şeriatla kansız, hafif" geçmesini ve o müthiş fesadın binden bir dereceye inmesini sağlamıştır. Şeriat lafzının bu derece hizmetine mukabil garaz sahipleri 31 Mart Hadisesi ile şeriatı ve irticayı sürekli beraber dillendirerek şeriatı o cinayeti işleyenmiş gibi göstermişlerdir (5).

Bu durum çok garip olsa da, Bediüzzaman'ın o döneme dair eseri okunduğunda anlaşılacaktır ki aslında şaşılacak bir durum yoktur. Zira o dönem, değer yargılarının ve gerçeklerin ters yüz edildiği bir zamandır. Zayıf istibdatta, hürriyet divanelik olarak yâd olunmuş ve Bediüzzaman tımarhaneye gönderilmiştir. Meşrutiyetin şiddetli istibdadında ise itidal ve istikamet irtica ile iltibas edilerek hapishaneye gönderilmiştir. Üstadın meşrutiyet için yaptıkları gün gibi ortada iken, meşrutiyetin bir düşmanı gibi mahkemeye çıkarılması onun da hayret ettiği bir durum olmalı ki meşrutiyet için yaptıklarını anlatırken kinayeli biçimde “cinayet” olarak adlandırmıştır. Bu örneklerden yola çıkarak bu dönemin bir yadigarı olan “irtica” damgasının gerçeklerden ne kadar uzak olduğu rahatlıkla anlaşılabilir.

Peki bu “irtica” ve “dini siyasete alet yapmak” ithamlarının temel nedeni nedir? Bediüzzaman'a göre “siyaseti dinsizliğe alet yapan”⁽⁶⁾ ve “yalan olarak hamiyet maskesini takınan bazı herifler”⁽⁷⁾ kendi “kabahatini setr için” irtica yaygarasını çıkarmaktadırlar. Bediüzzaman, hayatı boyunca bu ithamlar ile defalarca mahkemelere çıkarılmıştır. Bu hadiseden, kırk beş yıl sonra “Başvekile ve dindar meb'uslara verilmek üzere” yazdığı bir mektupta bu ithamları üretenleri “hamiyet maskesini başına geçiren gizli İslâmiyet düşmanları” olarak tarif etmektedir⁽⁸⁾. Yine, aynı dönem yazılmış bir kitabın yıllar sonra tashihli yeni baskısında “yirmi beş sene istibdad-ı mutlakı yapanlar”ın dindarları irtica ile itham ederek irtidatlarını sakladıklarını ifade etmiştir⁽⁹⁾. Bu metinlerden, o dönemin irtica yaygaracıları ile sonraki dönemin irtica yaygaracılarının aynı zihniyeti temsil ettiği görülmektedir.

31 Mart hadisesi ile olmayan bir suç şekli ortaya çıkarılmış ve yüz yıla varan bir süre de işletilmiştir. İtidal ve istikameti tarif eden “Kur'an'ın kudsi kanun-u esasisine” irtica namı takılarak halk nezdinde Kur'an'ın ve dinin saygınlığı ve etkisi kırılmak istenmiştir. Bediüzzaman bu siyaseti takip edenlerin, toplumun ukde-i hayatıyesi olan pek büyük ve tehlikeli bir noktaya temas etiklerini ifade etmektedir. Bu siyaset hem toplum içinde asırlardır oluşmuş manevi bağları tahrip edecek hem de diğer Müslüman kardeşleri ile olan manevi rabitalarına zarar verecektir. Bu siyaseti takip edenlerin amacı, bir düşman olgusu oluşturarak arka planda çalışıp “küfr-ü mutlakı” perde altında yerleştirme faaliyetlerini yürütmektir. Bu amaçla “hükûmeti iğfal ve adliyyeyi” şaşırtarak dindar insanları hedef haline getirmişlerdir⁽¹⁰⁾. Bazı olumsuz örnekleri de gazeteler ve kitaplarda sürekli gündemde tutarak dindar insanları potansiyel suçlu olarak ilan etmek suretiyle yapılacak yanlış işlere haklı olarak muhalefet edecek kişiler itibarsızlaştırılmıştır. Mürteci damgası, dindar insanları kamudan ve kamusal alandan uzak tutmakta ve dinî değerlerle mücadele etmede toplumu ikna etmede çok sık kullanılmıştır.

Sonuç olarak; Bediüzzaman dinsizliğini gizleyenlerin başkalarını irtica ile suçlamasının asıl amacının, millet nezdinde kendi günahlarını örtmek amacıyla dindar insanları suçlu göstermek olduğunu ifade etmektedir. 31 Mart Hadisesi'nde de aslında şeriat ismi fitnelerin yol bulup ortaya

Siyaseti takip edenlerin amacı, bir düşman olgusu oluşturarak arka planda çalışıp “küfr-ü mutlakı” perde altında yerleştirme faaliyetlerini yürütmektir.

çıkmasına engel olmuş ve hadiselerin çoğalmasının önündeki en önemli set olmuştur. Ancak buna rağmen bazıları garazlarından bu söylemi terk etmemişlerdir ve daha sonraki dönemlerde bunu artırarak devam ettirmişlerdir. Doğru bilginin ortaya konulması ve yayılması ise şeriat kavramı üzerinden İslam düşmanlığı yapmak isteyenlere engel olacaktır.

Kaynakça

1. Çaycı, M.E., 2009. Osmanlı basınında 31 Mart olayı. DEÜ Atatürk İnkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
2. BS Nursî, Eski Said Dönemi Eserleri, 2010 - İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, s.119
3. BS Nursî, Eski Said Dönemi Eserleri, 2010 - İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, s.141
4. BS Nursî, Eski Said Dönemi Eserleri, 2010 - İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, s.138
5. BS Nursî, Eski Said Dönemi Eserleri, 2010 - İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, s.138
6. BS Nursî, Eski Said Dönemi Eserleri, 2010 - İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, s.120
7. BS Nursî, Eski Said Dönemi Eserleri, 2010 - İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, s.257
8. BS Nursî, Emirdağ Lahikası, 2010 - İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, s.622
9. BS Nursî, Eski Said Dönemi Eserleri, 2010 - İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, s.257
10. BS Nursî, Emirdağ Lahikası, 2010 - İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, s.622